

Samhällsekonomin grunder

Vad är samhällsekonomi?

Ordet **ekonomi** betyder hushållning. Vi måste alla lära oss att hushålla med de resurser som finns. Detta gäller för världen i stort eftersom många av jordens naturtillgångar är begränsade. Men också privat måste människor hushålla med sina pengar.

Inte heller staten eller kommunerna har obegränsat med pengar utan måste få inkomster och utgifter. För företag gäller det också att använda sina resurser så effektivt som möjligt.

Det här är offlineversionen av *Samhällsekonomin grunder*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/189/5767>

TEKNISKA MUSEET

■ Gruvarbete i Kiruna.

Enkelt uttryckt handlar samhällsekonomi om tre viktiga frågor:

- Vad ska produceras?
- Hur ska det produceras?
- Hur ska det som produceras fördelas?

Det är många saker som vi ser som självklara, till exempel att det finns varor av olika slag att köpa bara vi har pengar. Men egentligen är det långt ifrån självklart.

Tillverkningen av en vanlig blyertspenna kräver mängder med kunskap, tid och arbete. Exempelvis har träd avverkat med motorsågar och skogsmaskiner. Virket har fraktats med lastbilar och sågats i sågverk, grafiten (som används till blyertsstiftet) har brutits i gruvor. Den gula färgen har tillverkats i en kemisk fabrik. Olika maskiner som behövs för allt detta har i sin tur tillverkats någonstans med hjälp av andra maskiner och människor.

Ord och begrepp

Ordlista: Samhällsekonomin grunder

Ekonomi är sådant som handlar om att skaffa, förvalta och använda pengar och andra värdefulla saker.

Produktionsfaktor eller produktionsmedel är de olika resurser som behövs för att producera varor och tjänster.

Kapital är tillgångar vilkas värde kan mätas i pengar.

Inflation innebär att värdet på ett lands pengar försämras och att priserna stiger.

Deflation innebär att priserna på varor och tjänster sjunker eller att handeln minskar.

Riksbanken är Sveriges centralbank och den som ger ut sedlar och mynt i Sverige.

SHUTTERSTOCK

Produktionsfaktorer

När en vara ska tillverkas – det må vara en penna, en smörkniv, medicin eller en dator – krävs det vissa produktionsfaktorer för att det ska bli något tillverkat. Till produktionsfaktorerna brukar man räkna **naturresurser**, **arbete** och **kapital**.

SHUTTERSTOCK

■ Granskog, "skogens gröna guld".

Naturresurser

Det krävs material, eller från början råvaror, för att kunna tillverka en speciell sak. För smörkniven krävs det ett stycke trä. För datorn krävs det en mängd olika kisel-, metall- och plastmaterial.

Arbete

Det krävs att det finns någon eller några som gör själva arbetet. Arbetskraft krävs för att utföra allt från enkla arbetsuppgifter till avancerade uppgifter inom till exempel robot- och datateknik.

Människans kunskap och sociala förmåga har fått allt större betydelse och räknas som en viktig tillgång. Detta brukar kallas humankapital.

DMITRY KALINOVSKY/SHUTTERSTOCK

■ Byggnadsarbetare.

Kapital

De verktyg, maskiner och ibland hela fabriker som krävs för att producera en viss vara ingår i det som brukar kallas *realkapital*. Produktionen förutsätter också att det finns ett *finanskapital*, det vill säga pengar som används för att betala, finansiera, de övriga produktionsfaktorerna.

MARIAN WEYO/SHUTTERSTOCK

■ Eurosedlar.

Pengar

Om vi inte hade pengar skulle vi vara tvungna att byta till oss allt vi inte själva kan producera. Förr i tiden var byteshandel vanlig. Med pengar som representerar ett visst värde blir handel mycket enklare.

Dessutom blir det möjligt för människor att specialisera sig på ett visst yrke, i stället för att de flesta ägnar sig åt att producera mat som det var förr i tiden.

Tre uppgifter för pengar

Sätta priser

Det är svårt att jämföra priser i byteshandel. En ko kan vara värd tre får eller sju höns eller fyra vinterdäck till bilen. Det blir många värden att hålla reda på. Det är enklare att hålla reda på värde när vi mäter alla priser i pengar.

Bevara värde

Vissa varor tappar snabbt i värde. Färska bär är till exempel inte så värdefulla när de inte är färska längre. Om man som bärödlare kan omvandla sina bär till pengar låter det odlarna bevara värdet i sina bärödlingar så att de kan utnyttja värdet senare.

Accepterat betalningsmedel

Om man har potatis men vill byta till sig tvål och den som har tvål inte vill ha potatis måste man först byta sin potatis mot något annat som tvålhandlaren vill ha. Alla accepterar pengar som betalning, vilket underlättar handel.

Inflation och deflation

Inflation innebär att värdet på ett lands pengar försämras och att priserna stiger. En alltför hög inflation anses vara skadlig för ett lands ekonomi.

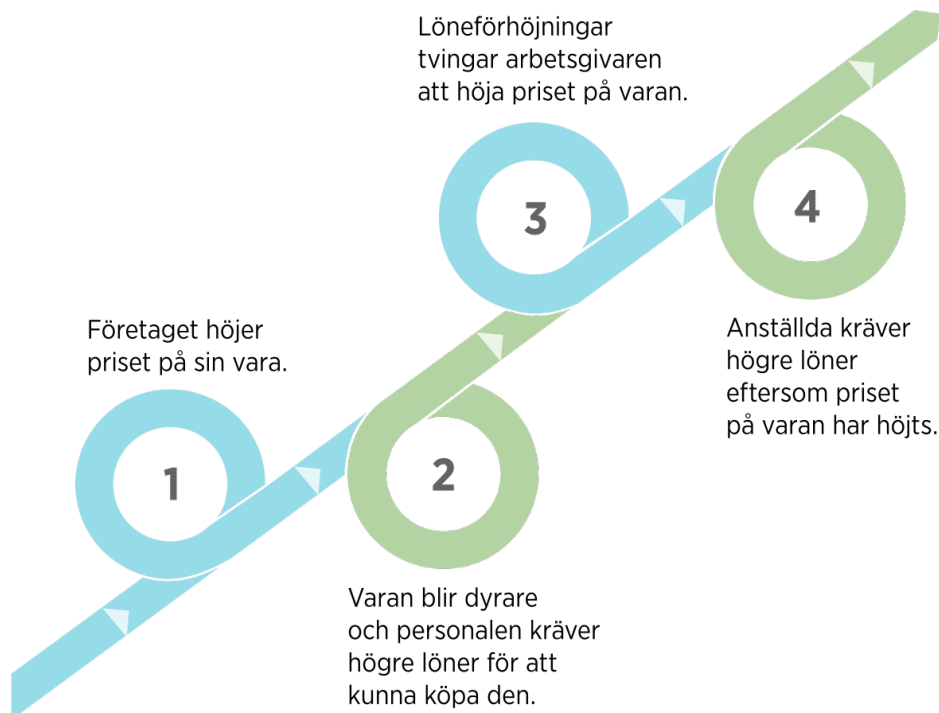
Motsatsen till inflation är **deflation**, som innebär att priserna på varor och tjänster sjunker. Det är inte heller bra. Om priserna förväntas sjunka väntar företag och människor med att köpa vissa varor. Då minskar företagets vinster, vilket i sin tur kan leda till högre arbetslöshet.

I Sverige är målet för närvarande 2 procents inflation per år. Det är **Riksbankens** uppgift att hålla inflationen på en stabil nivå.

Inflationens orsaker

Inflation innebär alltså att priserna på varor och tjänster stiger. Det kan bero på att lönerna har ökat och människor därför har mer pengar att konsumera för. En annan anledning kan vara att företagen inte producerar tillräckligt mycket, till exempel på grund av brist på arbetskraft eller råvaror. Prisökningar kan också bero på att företagen har fått ökade omkostnader då löner eller råvarupriser stigit.

Det finns en risk att hög inflation leder till en **pris-lönespiral** där konsumenterna kräver högre löner eftersom priserna gått upp. Företagen höjer då priserna eftersom deras kostnader för arbetskraft går upp, vilket leder till att konsumenterna återigen kräver högre löner.

BJÖRN HELLSTRÖM/NATIONALENCYKLOPEDIEN

■ Pris-lönespiralen illustrerar hur priser och löner kan samverka med hög inflation som följd.

För hög inflation

Blir inflationen för stor uppstår emellertid problem. Stora prisökningar gör att pengar snabbt förlorar i värde. Det är inte lika stor nytta att spara pengar eftersom de blir mindre värda för varje månad. Företag som är beroende av att sälja sina varor utomlands missgynnas eftersom inflationen gör deras varor dyrare för utländska köpare.

Hög och långvarig inflation brukar kallas **hyperinflation** och är mycket skadlig. Hyperinflation kan leda till en allvarlig ekonomisk och social kris då landets valuta till slut är mer eller mindre värdelös.

AARON UFUMELI/EPA/TT

■ I början av 2000-talet drabbades Zimbabwe av hyperinflation. Den inhemska valutan zimbabwisk dollar blev mer eller mindre värdelös och 2015 avskaffades den helt. I stället används olika utländska valutor som betalningsmedel i landet.

Sammanfattning

Samhällsekonomin grunder

- Enkelt uttryckt handlar samhällsekonomi om tre frågor:
 - Vad ska produceras?
 - Hur ska det produceras?
 - Hur ska det som produceras fördelas?
- Det krävs produktionsfaktorer (naturresurser, arbete och kapital) för att producera en vara.
- Pengar fungerar som betalningsmedel men hjälper också till att sätta priser och bevara en varas värde.
- Inflation innebär att värdet på ett lands pengar försämras och att priserna stiger.
- Motsatsen till inflation är deflation.
- En viss inflation anses vara bra för ett lands ekonomi medan för hög inflation och deflation är dåligt.

Det här är offlineversionen av *Samhällsekonomin grunder*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/189/5767>